

особистісного підходу. Також, не можна не помітити, що ці типи віддалено нагадують епістемологічні (пізнавальні) стилі, запропоновані Дж. Ройсом: емпіричний (схожий на поведінковий), раціональний (когнітивний) та метафоричний (емоційний) [0]. Така паралель не може не наштовхнути дослідника на думку про місце психологічного здоров'я у структурі особистості: чи це є фон для перебігу життєдіяльності, чи самостійний елемент у психіці? Ми вважаємо, що це стан розвитку особистості, який обумовлює особливості її поведінки, сприймання та світогляду. З огляду на викладене відриваються широкі перспективи для продовження вивчення психологічного здоров'я як особливого феномену психічного життя особистості.

Література

1. Завгородня О. В. Особистісні цінності та методи їх дослідження / О.В. Завгородня, Л.О. Курганська. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – 50 с.
2. Козлов А. В. Методика діагностики психологічного здоров'я / А.В. Козлов // ПНиО. – 2014. – №6 (12). – С.110-117.
3. Маланьїна Т. М. До проблеми психологічного здоров'я / Т.М. Маланьїна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Психологічні науки. – 2015. – №128. – С. 176-179.
4. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования / М.А.Холодная – [2-е изд., перераб. и доп.]. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.

*Білоус О.В.,
старший викладач кафедри географії,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХІМІЇ

Взаємодія суб'єктів освітнього процесу є провідним чинником розвитку особистості студента в освітньому середовищі. І.В. Воронюк вбачає у системі фронтально-статусної організації взаємодії вчителів з учнями нездоланий міжособистісний психологічний бар'єр для творчості учнів [4, с. 39]. Такі недоліки в організації педагогічної взаємодії відтворюються і в закладах вищої освіти, а, відтак, гальмується реалізація розвивальних впливів, а саме, розвитку у студентів креативності, професійного мислення, активності і пізнавальної самостійності, набуття навичок лідерського досвіду, продуктивної взаємодії. Як наслідок, спостерігається і формальне засвоєння студентами-першокурсниками

системи хімічних понять при вивченні загальної і неорганічної хімії, що виявляється у таких ознаках: студенти формулюють основні хімічні закони, відтворюють визначення хімічних понять, але пояснити їх не можуть; користуючись хімічною символікою, не уявляють ані конкретних речовин, ані змін, що з ними відбуваються [6]. Натомість реалізація діалогічного спілкування у закладах вищої освіти означає створення для студентів умов можливості відстоювання своїх поглядів, життєвих позицій; це форма спілкування, яка «ґрунтується на апіорному внутрішньому прийнятті один одного, як самодостатніх особистостей і яка передбачає орієнтацію на індивідуальну неповторність кожного із суб'єктів» [7, с. 282]. Слід підкреслити, що освітній процес включає «...не тільки когнітивні і оперативно-технічні аспекти діяльності, але й таку людську цінність, як живу комунікацію ..., що породжує емоції, почуття, переживання, афекти, – комунікацію, яка є невід'ємною умовою особистісного і майбутнього професійного зростання» [5, с. 29].

Реалізація установки дослідника для всіх суб'єктів освітнього процесу може стати шляхом подолання формалізму у засвоєнні теоретичного матеріалу, а посилення творчості у педагогічній взаємодії сприяти формуванню «живого знання» [5], в якому В. П. Зінченко поєднує як об'єктивне значення поняття, так і особистісний смисл суб'єкта учіння. На наш погляд, розуміння сутності хімічних явищ передбачає створення в навчальному процесі ситуацій, в яких і викладач і студент є суб'єктами «відкриття», знаходження генетично висхідного відношення, загального відношення, що притаманне об'єкту на всіх етапах його розвитку [2]. Діяльність, спрямована на пошук закономірностей розвитку генетично висхідного відношення (характеристика стану електрона в атомі) у складну систему, є творчою і потребує докорінної перебудови характеру педагогічної взаємодії у напрямку реалізації діалогізму, педагогічної підтримки, колективного обговорення різних думок та передбачень, заохочення ініціативи студентів, а, відтак, і впровадження такого стилю педагогічного спілкування, який реалізується через урахування викладачем індивідуально-психологічних особливостей студентів, їх особистого досвіду, особливостей їх потреб і можливостей, через саморозкриття, взаємопроникнення, особистісне взаємозбагачення.

Крім того, існування певного розриву між отриманням інформації на лекції та її засвоєнням у ході практичних занять є недоліком в практиці вищої школи.

На нашу думку, сучасна лекція потребує певних організаційних, змістових й методичних змін. Засвоєння знань буде більш продуктивним, якщо на основі спостережень конкретних явищ студенти «відкривають» загальні закономірності, або здійснюється діяльність застосування загальних положень у ході розв'язання конкретних задач під керівництвом викладача. Шляхом структурування навчального матеріалу скорочується частина навчальної інформації, що, як правило, подається на лекції: частина основного теоретичного матеріалу фіксується у спеціальних навчальних картках. Під час рефлексивно-зорієнтованих лекційних занять викладач демонструє шляхи виведення системи конкретних хімічних понять на основі генетично висхідного відношення, ілюструє технологію своїх рефлексивних дій. Засвоєння узагальненого способу розв'язання цілого класу подібних задач за умови колективного обговорення труднощів, що виникають в навчальних ситуаціях стає засобом формування теоретичного ставлення студентів до пізнавальних об'єктів. Таким чином, педагогічний процес здійснюється як фасилитативна взаємодія зі студентами [1]: створюються умови для розвитку у студентів теоретичного мислення, довільної саморегуляції, креативності, прагнення до саморозвитку і творчої самореалізації в освітньому процесі.

Література

1. Андреев А. С. Фасилитация личностного роста / Практична психологія та соціальна робота. 2013. №2. С. 1-12.
2. Білоус О. В. Особливості розвитку аналітичних компонентів теоретичного мислення майбутніх учителів хімії / Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Т.1. Вип. 103. Чернігів: ЧНПУ, 2012. С. 6-13. (Серія : Психологічні науки).
3. Воронюк І. В. Психологічні і методичні аспекти підготовки учнів до творчої життєдіяльності та активної взаємодії з вчителем / Практична психологія та соціальна робота. 2013. №4. С. 12-20.
4. Воронюк І. В. Психологічні особливості системи інтегральних методів взаємодії вчителя з учнями / Практична психологія та соціальна робота. 2012. №11. С. 38-46.
5. Зинченко В. П. Психологические основы педагогики (психолого-педагогические основы построения системы развивающего обучения Д. Б. Эльконина – В. В. Давыдова). Учеб. пособие. М.: Гардарики, 2002. 431 с.
6. Максименко С. Д. Основи генетичної психології. Навч. посібник. К.: НПЦ Перспектива. 1998. 220 с.
7. Шевченко Т. М. Психологічні особливості підготовки майбутніх учителів до взаємодії з учнями / Вісник Чернігівського національного

педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. 2010. 320 с. (Серія: Психологічні науки).

*Бучма В.В.,
старший науковий співробітник
лабораторії психології навчання імені І.О. Синиці
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

ДІАЛОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Доволі часто уявлення про самореалізацію пов'язане з самореалізацією дорослої людини у таких сферах, як професійна, освітня, сфера особистісного життя. Однак передумовою особистісної самореалізації дорослої людини є саме підлітковий вік. Відомо, що підлітковий вік це найважливіший етап розвитку особистості. Джерелом особистісної самореалізації цього вікового періоду є потреба в усвідомленні себе, яка пов'язана з новоутворенням підліткового віку - розвитком самосвідомості. У підлітків з'являється інтерес до себе як до особистості і потреба пізнання свого внутрішнього світу. Внутрішній зміст "Я" – це відношення до самого себе, інших людей, предметів навколишнього середовища. Процес пізнання підлітком самого себе нерідко супроводжується переживаннями як негативного так і позитивного характеру. Переживання негативного характеру є результатом інтеріоризації, тобто засвоєння суджень і оцінок про себе з боку дорослих, іноді, негативних. Переживання позитивного характеру пов'язані з самореалізацією, тобто спрямованістю підлітка на саморозвиток. Одним зі способів відокремити власне "Я" від "Я" інших людей - є активна взаємодія з ними. Формою взаємодії у ситуації міжособистісного спілкування є діалогічне спілкування. Діалогічне спілкування визначається як рівноправна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, що має на меті взаємне пізнання, самопізнання і саморозвиток партнерів по спілкуванню [5]. Діалогічне спілкування відбувається за умов сприйняття співрозмовниками один одного як неповторної індивідуальності. Відомо, що в вітчизняній психології існують багато різних підходів до вивчення психічної діяльності особистості, а саме особистісно-діяльнісний (О.М. Леонт'єв), вчинковий (О.В. Киричук), функціонально-процесуальний (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн), особистісно-рольовий (В.І. Войтко), діалогічний (Г.О. Балл, В.С. Біблер, М.М. Бахтін). Представники останнього розглядають діалог та діалогічне